

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КІЛЬКІСНИХ І ЯКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ ЗА 2017–2018 РР.

Хаврук В. О.,

*асистент кафедри технічної експлуатації автомобілів та автосервісу
Національного транспортного університету*

Кримінологічний аналіз організованої злочинності можна здійснювати на основі кількісних і якісних показників. Серед кількісних показників це рівень злочинності, рівень судимості, ціна злочинності, коефіцієнти злочинності й динаміка злочинності. Якісними показниками є структура, характер і географія злочинності.

У статті наведено кількісні та якісні показники організованої злочинності з використанням статистичної інформації про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями за 2017–2018 рр., яка представлена Генеральною прокуратурою України.

На основі аналізу організованої злочинності в Україні з'ясовано, що за характером діяльності поширеними є три види злочинних об'єднань: з корумпованими зв'язками, з міжрегіональними зв'язками, з транснаціональними зв'язками. Установлено, що серед злочинних об'єднань 7–12% мають корумповані зв'язки, 13–14% – міжрегіональні зв'язки. При цьому кількість виявлених особливо тяжких і тяжких злочинів злочинних об'єднань зросла з 476 (2017 р.) до 920 (збільшення на 93%) у 2018 р. Основними напрямками діяльності злочинних об'єднань в Україні є такі сфери економіки, як вугільна й нафтогазова промисловість; банківська й бюджетна системи.

Географія кількості виявлених злочинних об'єднань у 2018 р. показує, що найбільше знешкоджено злочинних об'єднань у м. Києві (22), Харківській обл. (19), Одеській обл. (18), Дніпропетровській обл. (17), Донецькій обл. (17), Київській обл. (16). Загалом в Україні за 2017–2018 рр. у 2018 р. спостерігалася тенденція збільшення кількості злочинних об'єднань із міжрегіональними зв'язками, які задіявали корупційний спосіб злочинної діяльності.

Ключові слова: географія злочинності, динаміка, злочин, злочинна діяльність, кількісний показник, організована злочинність, рівень, структура, характер, ціна злочинності, якісний показник.

Постановка проблеми. Організована злочинність підриває авторитет будь-якої державної влади. Цей вид злочинності в Україні є професійною протиправною діяльністю, яка здійснюється злочинними об'єднаннями (групами, організаціями). Дослідження стану й з'ясування основних тенденцій розвитку організованої злочинності здійснюється з використанням кількісних і якісних показників, які є результатом обробки офіційних статистичних даних.

Одним із головних завдань будь-якої держави є розроблення ефективних заходів протидії злочинності. Окремі види злочинності, такі, наприклад, як організована злочинність, потребують значних зусиль правоохоронних органів як щодо виявлення злочинних груп і їх складу, так і щодо встановлення фактів їх кримінальних проявів. Діяльність правоохоронних органів у протидії організованій злочинності відображається у звітах «Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями» [1], аналіз яких дає змогу здійснити загальну характеристику організованої злочинності, але не дає відповіді про дійсні її масштаби в Україні.

Кримінологічний аналіз організованої злочинності з використанням кількісних і якісних показників здійснювали такі науковці, як О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, Г.П. Жаровська, А.П. Закалюк, Т.В. Мельничук, С.В. Морозенко, М.А. Погорецький, В.М. Попович, І.В. Пшеничний, А.В. Савченко, Є.Д. Скуліш, В.В. Сташис, М.І. Хавронюк, В.І. Шакун, О.Ю. Шостко. Але порівняльний аналіз стану організованої злочинності за короткий період часу (2 роки) не є центром належної уваги науковців, а тому виникає необхідність у таких дослідженнях.

Мета статті – на основі статистичних даних організованої злочинності в Україні за 2017–2018 рр. здійснити аналіз кількісно-якісних показників даного виду злочинності, виявити основні тенденції – динаміку організованої злочинності.

Виклад основного матеріалу. Кількісні показники організованої злочинності характеризують її загальні обсяги. До них належать рівень злочинності, рівень судимості, ціна злочинності, коефіцієнти злочинності й динаміка злочинності.

Рівень організованої злочинності в Україні – це її кількісна характеристика, яка являє собою абсолютні кількості: виявлених організованих груп (далі – ОГ) і злочинних організацій (далі – ЗО); зареєстрованих злочинів ОГ і ЗО й осіб, що їх учинили в складі злочинних об'єднань, на території України за конкретний проміжок часу (таблиці 1–2).

Динаміка організованої злочинності відображає зміни її кількісних і якісних показників протягом певного часового проміжку (у цьому випадку один рік). Динаміку організованої злочинності характеризує темп приросту (зменшення), який показує, на скільки відсотків зросли або знизилися складники злочинності у 2018 р. порівняно з аналогічними складниками базового року (2017 р.), цей показник обчислений за формулою:

$$T_{\text{пр(зм)}} = \frac{P_{2018} - P_{2017}}{P_{2017}} \times 100\% \text{ ,} \quad (1)$$

а його значення представлені в крайніх правих стовпцях таблиці 1–8.

Аналіз даних таблиці 1 дає змогу з'ясувати, що у 2017–2018 рр.:

1) серед ОГ і ЗО: 21–25 (7–12%) злочинних об'єднань з корумпованими зв'язками, 27–41 (13–14%) – з міжрегіональними зв'язками;

Таблиця 1

Кількість і тривалість дії організованих злочинних об'єднань в Україні, виявлених правоохоронними органами за 2017–2018 рр. [1]

Організовані групи (ОГ) і злочинні організації (ЗО)	Виявлено				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (–) у 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Усього ОГ і ЗО	210	100	288	100	+37,142857
Види організованих груп (ОГ) і злочинних організацій (ЗО) з характером діяльності					
з корумпованими зв'язками	25	11,904762	21	7,291667	–16,000000
з них в органах влади та управління	6	2,857143	10	3,472222	+66,666667
з міжрегіональними зв'язками	27	12,857143	41	14,236111	+51,851852
з транснаціональними зв'язками	11	5,238095	7	2,430556	–36,363636
Види організованих груп (ОГ) і злочинних організацій (ЗО) за сферами діяльності					
у бюджетній сфері	9	4,285714	22	7,638889	+144,444444
у банківській системі	0	0	7	2,430556	–
у т. ч. комерційних банках	0	0	7	2,430556	–
у фінансово-кредитній системі (без банків)	4	1,904762	4	1,388889	0
у сфері приватизації	0	0	0	0,000000	–
у сфері земельних правовідносин	1	0,476190	1	0,347222	0
у вугільній промисловості	1	0,476190	4	1,388889	+300,000000
у нафтогазовій промисловості	1	0,476190	3	1,041667	+200,000000
в електроенергетичному комплексі	0	0	1	0,347222	–
у металургійній промисловості	0	0	2	0,694444	–
Тривалість дії ОГ і ЗО					
до одного року	166	79,047619	202	70,1388889	+21,686747
до двох років	28	13,3333333	51	17,7083333	+82,142857
від 3-х до 6-ти років	4	1,9047619	9	3,125	+125,000000
більше ніж 6 років	1	0,47619048	1	0,34722222	0

2) за тривалістю дії переважають ОГ і ЗО до одного року 166–201 (70–79%), частка ОГ і ЗО до двох років становить 13–18%, сумарно на них припадає 88–92% усіх виявлених злочинних об'єднань, необхідно відмітити, що у 2018 р. виявлено 9 ОГ і ЗО з тривалістю дії 3–6 років, це є одним із підтверджень того, що організована злочинність латентна, і тільки виявлення ОГ і ЗО знижує латентність за попередній період, оскільки можна стверджувати, що у 2017 р. з урахуванням 2018 р. встановлено дію не 210, а наприклад, 219 злочинних об'єднань;

3) у 2018 р. збільшилася кількість ОГ і ЗО з міжрегіональними зв'язками на 51,85% (з 27 до 41) порівняно з 2017 р.;

4) загалом підвищилася ефективність виявлення правоохоронними органами злочинних об'єднань на 37% (з 210 до 288), зокрема у 2018 р. Національна поліція на 41,72% більше знешкодила ОГ і ЗО (з 163 до 231); слідчі управління фінансових розслідувань ДФС – на 141,67% (з 12 до 29), кількісні показники виявлених ОГ і ЗО органами правопорядку представлено на рис. 1.

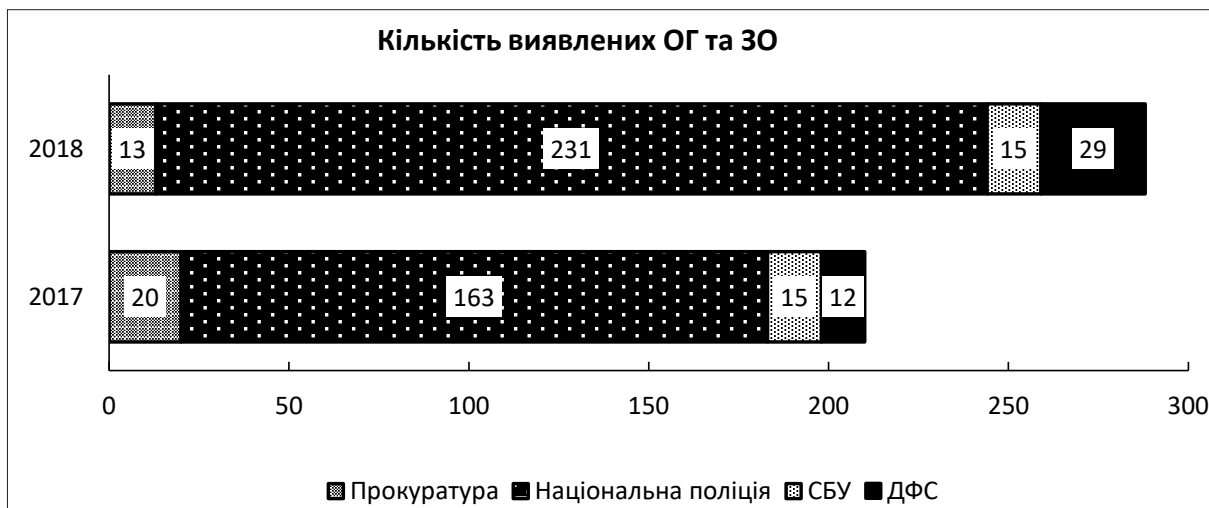

Рис. 1. Кількість виявлених ОГ і ЗО органами правопорядку в Україні за 2017–2018 рр.

Таблиця 2

Кількісний склад і дані про осіб, які вчиняли кримінальні правопорушення в складі організованих злочинних об'єднань в Україні за 2017–2018 рр. [1]

Організовані групи (ОГ) і злочинні організації (ЗО)	Виявлено				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) в 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
1	2	3	4	5	6
Кількісний склад організованих груп (ОГ) і злочинних організацій (ЗО)					
Усього ОГ і ЗО	210	100	288	100	+37,142857
3 особи	122	58,095238	160	55,555556	+31,147541
від 4-х до 10-ти осіб	85	40,476190	120	41,666667	+41,176471
від 11-ти до 20-ти осіб	2	0,952381	7	2,430556	+250,000000
більше ніж 20 осіб	1	0,476190	1	0,347222	0,000000
Кількість осіб, які вчинили злочини в складі ОГ і ЗО					
Усього	949	100	1429	100	+50,579557
неповнолітніх	19	2,002107	20	1,399580	+5,263158
з корумпованими зв'язками	129	13,593256	81	5,668300	-37,209302
у т. ч. в органах влади та управління	49	5,163330	43	3,009097	-12,244898
з міжрегіональними зв'язками	175	18,440464	231	16,165150	+32,000000
з транснаціональними зв'язками	41	4,320337	35	2,449265	-14,634146

1	2	3	4	5	6
сформовані на етнічній основі	35	3,688093	69	4,828551	+97,142857
у бюджетній сфері	40	4,214963	86	6,018195	+115,000000
у банківській системі	8	0,842993	25	1,749475	+212,500000
у т. ч. комерційних банках	6	0,632244	24	1,679496	+300,000000
у фінансово-кредитній системі (без банків)	17	1,791359	19	1,329601	+11,764706
у сфері приватизації	0	0	0	0,000000	–
у сфері земельних правовідносин	6	0,632244	5	0,349895	–16,666667
у вугільній промисловості	3	0,316122	23	1,609517	+666,666667
у нафтогазовій промисловості	28	2,950474	17	1,189643	–39,285714
в електроенергетичному комплексі	0	0	6	0,419874	–
у металургійній промисловості	2	0,210748	11	0,769769	+450,000000

Аналіз даних таблиці 2 показує таке:

- 1) до 98% ОГ і ЗО з кількістю від 3-х до 10-ти осіб;
- 2) на 97% (з 35 у 2017 р. до 65 у 2018 р.) зросла кількість осіб ОГ і ЗО, які сформувалися на етнічній основі;
- 3) значне зростання кількості осіб, які вчинили злочини в складі ОГ і ЗО у 2018 р. спостерігалося у вугільній промисловості (666,6%), у нафтогазовій промисловості (450%), у банківській системі (212,5%), у бюджетній сфері (115%).

Рівень судимості – це кількість осіб, які з виявлених злочинів, притягнуті до кримінальної відповідальності й засуджені до певних покарань (зазвичай за рік) [2, с. 56]. У 2017 р. закінчено провадження щодо 1729 кримінальних правопорушень, учинених у складі злочинних об'єднань 949 особами, у 2018 р. – 2513 кримінальних правопорушень, учинених 1429 особами в складі ОГ і ЗО (рис. 2).

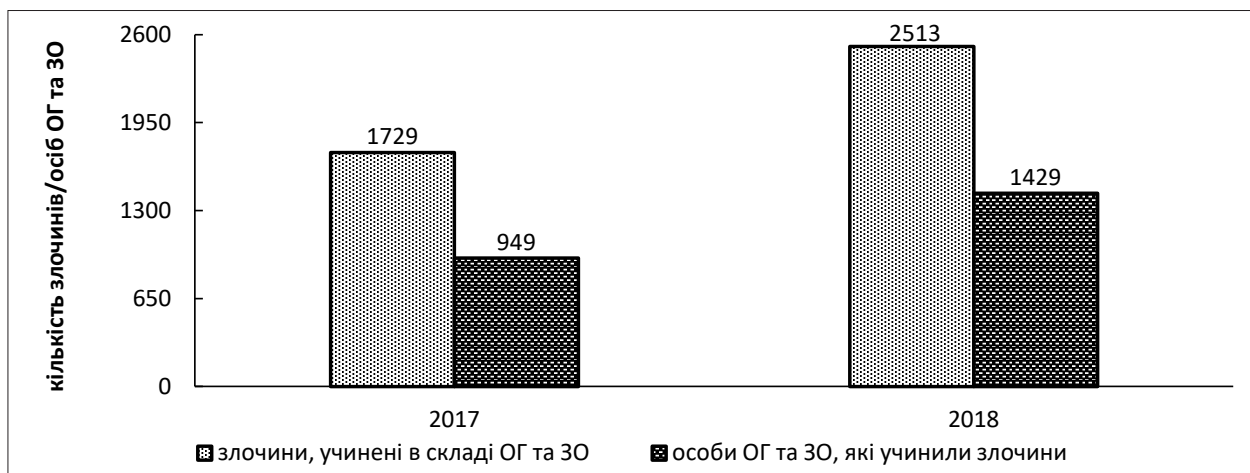

Рис. 2. Кількість виявлених кримінальних правопорушень та осіб, які їх учинили в складі злочинних об'єднань

У 2018 р. кількість виявлених кримінальних правопорушень, учинених ОГ та ЗО, порівнянні з 2017 р. зросла на 45,34%, а кількість осіб, щодо яких закінчено провадження правоохоронними органами, – на 50,57%. На перший погляд такі показники дають сподівання на покращення роботи правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності, але суди України проявляють низьку ефективність розгляду таких справ. Так, за 2018 рік розглянуто тільки 27 справ, що стосуються організованої злочинності [3]. Крім того, відсутні відповідні статистичні дані (відомості про результати судового розгляду кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, учинені у складі організованих груп і злочинних організацій), які мають відобразитися у звітах.

Ціна злочинності – кількісний показник, який дає уявлення про обсяг і характер прямого й непрямого збитку від злочинних проявів, виражений у грошовому еквіваленті. Так, згідно з даними (таблиця 3), у 2018 р. сума матеріальних збитків від діяльності 288 злочинних об'єднань становила 517997,180 грн, а у 2017 р. 210 злочинних об'єднань завдали шкоди на 3177166,343 грн. Аналіз матеріальних збитків і їх відшкодування від діяльності злочинних об'єднань дає змогу зробити досить неоднозначні висновки, а саме:

1) негативний вплив ОГ і ЗО, що виражається в заподіяні шкоди державі чи територіальній громаді, зменшується, тобто злочинні об'єднання спрямовують свою діяльність на об'єкти приватної власності;

2) збільшується частка вилучення іноземної валюти (зростання на 285,666% у 2018 р.);

3) відшкодування збитків хоча й низьке 86592,463 грн (2,73%) у 2017 р. і 44427,040 грн. (8,58%) у 2018 р., але з урахуванням обсягів вилученої готівки та іноземної валюти: 3359550 грн у 2017 р. та 2418790 грн у 2018 р. – дають змогу підвищити рівень відшкодування завданих збитків до 108,5% та 475,5% відповідно;

4) матеріальні збитки від організованих об'єднань через порушення оподаткування незначні: у 2018 р. становить лише 12538,220 грн, а це в $2164686,393/12538,220 = 172,647$ разів менше, ніж у 2017 р., що викликає сумнів в об'єктивності даних;

5) майже в 10 разів нижча сума за цивільними позовами у 2018 р. (64579,480 тис. грн), ніж у 2017 р. (631698,330 тис. грн), у середньому у 2018 р. на одну ОГ або ЗО пред'явлено цивільний позов на суму $64579,480 \text{ тис. грн} / 288 = 224,234 \text{ тис. грн}$, хоча у 2017 р. ця сума становила $631698,330 \text{ тис. грн} / 210 = 3008,087 \text{ тис. грн}$, що в 13,4 разів була вищою. Такі дані потребують додаткового аналізу.

Таблиця 3

Відомості про матеріальні збитки, їх відшкодування та вилучення предметів злочинної діяльності організованих злочинних об'єднань (у закінчених кримінальних провадженнях) в Україні за 2017–2018 рр. [1]

	2017		2018		Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) у 2018 р. відносно 2017 р.
	значення	відсоток (%)	значення	відсоток (%)	
1	2	3	4	5	6
Матеріальні збитки від діяльності організованих груп (ОГ) і злочинних організацій (ЗО)					
Установлена сума матеріальних збитків (грн)	3177166,343	100	517997,180	100	-83,696252
з них державі чи територіальній громаді	3026705,243	95,264299	359136,190	69,331688	-88,134418
Сума несплачених податків, зборів, інших обов'язкових платежів, з них (грн):	2164686,393	100	12538,220	100	-99,420784
податок на прибуток підприємств	826,000	0,038158	0	0	-
податок на додаткову вартість (ПДВ)	37487,100	1,731757	10518,660	83,892769	-71,940588
акцизний податок	0	0	0	0	-
інші податки і платежі	3066,330	0,141652	0	0	-
Сума неповернутого кредиту	787396,000	100	0	100	-
Відшкодування збитків, завданих злочинною діяльністю ОГ і ЗО					
Відшкодовано збитків (грн)	86592,463	100	44427,040	100	-48,694103
з них державі чи територіальній громаді	19526,473	22,549853	6927,26	15,592441	-64,52375193
Усього вилучено (тис. грн), у т. ч.:	2162198,7	100	19751,22	100	-99,086522
майна	2158839,2	99,844623	17332,43	87,753718	-99,197141
готівки	3234,6	0,149598	1936,9	9,806483	-40,119335

1	2	3	4	5	6	
іноземної валюти (по курсу НБУ)	124,95	0,005779	481,89	2,439799	+285,666266	
Накладено арешт на майно (тис. грн)	2297499,690	100	229710,790	100	-90,001705	
Пред'явлено цивільний позов на суму (без моральної шкоди) (тис. грн)	631698,330	100	64579,480	100	-89,776848	
Вилучення предметів злочинної діяльності ОГ і ЗО						
Вилучено:						
гладкоствольної зброї	0	–	2	–	–	
нарізної зброї	24	–	15	–	-37,500000	
іншої вогнепальної зброї	8	–	13	–	+62,500000	
патронів	1505	–	1401	–	-6,910299	
гранат	6	–	3	–	-50,000000	
холодної зброї	2	–	2	–	0	
автомобілів	17	–	28	–	+64,705882	
наркотичних засобів (г), у т. ч.:	1394004,726	100	282420,7086	100	-79,740333	
марихуани	1391408,5	99,813754	14631,346	5,180691	-98,948451	
героїну	0	0	0	0	–	
кокаїну	0	0	480,8326	0,170254	–	
психотропних речовин (г), у т. ч.:	1658,3056	100	5290,1325	100	+219,008300	
метамфетамінів (амфетамінів)	1259,4847	75,950096	5033,3311	95,14565	+299,634160	
прекурсорів	кг	55,6294	–	3,2179	–	-94,2154688
	л	71,103	–	271,4434	–	+281,7608258

Серед предметів злочинної діяльності ОГ і ЗО (таблиця 3) у 2018 р. помітне зростання обсягів вилучення психотропних речовин (219%), метамфетамінів (амфетамінів) (299,6%), прекурсорів у рідкому стані (281,76%).

Коефіцієнт організованої злочинності являє собою кількість зареєстрованих злочинів або виявлених злочинців ОГ і ЗО на 100 тис. населення. Цей коефіцієнт включає коефіцієнт злочинної інтенсивності й коефіцієнт злочинної активності. Коефіцієнт злочинної інтенсивності ($K_{із}$) ОГ і ЗО знаходиться за формулою [2, с. 57]:

$$K_{із} = \frac{3 \times 100000}{H}, \quad (2)$$

де 3 – кількість виявлених злочинів ОГ і ЗО в країні за рік; H – середня чисельність населення країни за той самий рік.

$$K_{із(2017)} = \frac{1729 \times 100000}{42315836} \approx 4; \quad K_{із(2018)} = \frac{2513 \times 100000}{42100165} \approx 6.$$

Коефіцієнт злочинної активності ($K_{за}$) вимірюється кількістю виявлених злочинців на все населення країни (регіону), а на його частину, яка досягла 14-річного віку, за формулою [2, с. 57]:

$$K_{за} = \frac{3' \times 100000}{H'}, \quad (3)$$

де 3' – кількість виявлених злочинців (за рік); H' – населення країни, яке досягло 14-річного віку, і старше.

$$K_{за(2017)} = \frac{949 \times 100000}{35879369} \approx 3; \quad K_{за(2018)} = \frac{1429 \times 100000}{35686276} \approx 4.$$

Отже, значення коефіцієнтів злочинної інтенсивності й злочинної активності ОГ і ЗО за 2017–2018 рр. в Україні істотно не відрізняються, а ще й зважаючи на негативну демографічну ситуацію, оцінка динаміки поширення організованої злочинності серед населення за цими коефіцієнтами не дасть уявлення про реальний стан цього виду злочинності.

Якісні показники організованої злочинності характеризують внутрішні особливості цього явища, закономірності її розвитку й визначаються в розрахунку на одиницю сукупності.

Таблиця 4

Відомості щодо закінчених проваджень про кримінальні правопорушення, учинені організованими групами та злочинними організаціями в Україні за 2017–2018 рр. [1]

Закінчені провадження про кримінальні правопорушення, учинені ОГ та ЗО	2017		2018		Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) у 2018 р. відносно 2017 р.
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
1	2	3	4	5	6
Кримінальні правопорушення за статтями КК України					
Усього	1729	100	2513	100	+45,344130
Створення злочинної організації (ст. 255 КК України)	5	0,2891845	11	0,43772384	+120,000000
бандитизм (ст. 257 КК України)	14	0,8097166	20	0,79586152	+42,857143
умисне вбивство (та замах на вбивство), у т. ч.	2	0,1156738	16	0,63668922	+700,000000
учинені на замовлення	1	0,0578369	1	0,03979308	0
розбій (ст. 187 КК України)	81	4,6847889	77	3,06406685	-4,938272
грабіж (ст. 186 КК України)	49	2,8340081	5	0,19896538	-89,795918
вимагання (ст. 189 КК України)	21	1,2145749	45	1,79068842	+114,285714
терористичний акт (ст. 258 КК України)	2	0,1156738	7	0,27855153	+250,000000
незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України)	6	0,3470214	15	0,59689614	+150,000000
торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини (ст. 149 КК України)	24	1,3880856	6	0,23875846	-75,000000
незаконний обіг зброї (ст. ст. 262, 263 КК України)	12	0,6940428	26	1,03461998	+116,666667
злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин (ст. ст. 307, 309–311 КК України)	312	18,0451128	706	28,0939117	+126,282051
крадіжка, у т. ч.	202	11,6830538	139	5,53123756	-31,188119
в особливо великих розмірах	1	0,0578369	12	0,47751691	+1100,000000
привласнення, розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), у т. ч.	34	1,9664546	221	8,7942698	+550,000000
в особливо великих розмірах	8	0,4626952	30	1,19379228	+275,000000
отримання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України)	7	0,4048583	6	0,23875846	-14,285714
легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України)	6	0,3470214	12	0,47751691	+100,000000
контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин (ст. 305 КК України)	10	0,578369	23	0,91524075	+130,000000
використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів (ст. 306 КК України)	11	0,6362059	14	0,55710306	+27,272727

ухилення від сплати податків, зборів (ст. 212 КК України)	6	0,3470214	7	0,27855153	+16,666667
1	2	3	4	5	6
контрабанда (ст. 201 КК України)	0	0	2	0,07958615	–
незаконне виготовлення, зберігання, збут підакцизних товарів (ст. 204 КК України)	48	2,7761712	44	1,75089534	–8,333333
фіктивне підприємництво (ст. 205 КК України)	11	0,6362059	39	1,55192996	+254,545455
виготовлення, збут підроблених грошей (ст. 199 КК України)	3	0,1735107	12	0,47751691	+300,000000
Інше	863	49,9132447	1060	42,1806606	+22,827346

Серед якісних показників організованої злочинності необхідно виділити такі показники: структуру, характер, географію.

Структура організованої злочинності є якісною характеристикою, яка включає показники, що являють собою питому вагу (частку) окремих груп або видів злочинів, учинених ОГ і ЗО, відносно їх загальної кількості, тобто визначаються через відсоткове співвідношення [4, с. 44]:

$$ПВ = \frac{З_{в.(ОГ\ і\ ЗО)}}{З_{заг.(ОГ\ і\ ЗО)} \times 100\%, \quad (4)$$

де $З_{в.(ОГ\ і\ ЗО)}$ – кількість злочинів певного виду, учинених ОГ і ЗО; $З_{заг.(ОГ\ і\ ЗО)}$ – загальна кількість зареєстрованих злочинів.

Структура злочинності є комплексною категорією, яка включає кримінально-правову, соціально-демографічну та кримінологічну структури [4, с. 42–44].

В основу кримінально-правової структури покладено такі ознаки, що характеризують злочини, як [4, с. 42]:

- ступінь тяжкості – усі вчинені злочини, згідно з Кримінальним кодексом (далі – КК) України, можна поділити на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі й особливо тяжкі;
- спрямованість – види злочинів за їх класифікацією, передбаченою в Особливій частині КК України (проти основ національної безпеки, проти життя і здоров'я особи, проти волі, честі й гідності особи, проти власності, у сфері господарської діяльності тощо);
- форма вини – всі злочини поділяють на умисні та необережні;
- домінуюча мотиваційна спрямованість – насильницькі, корисливі, корисливо-насильницькі, хуліганські, релігійних відносин тощо.

На основі даних таблиці 4 про кримінальні правопорушення ОГ і ЗО та беручи до уваги ч. 1 ст. 12 КК України й санкції відповідних статей КК України, можна умовно здійснити групування за ступенем тяжкості злочинів (інші зараховано до злочинів середньої тяжкості) (таблиця 5).

Характер організованої злочинності – якісний показник, визначається загальною кількістю тяжких та особливо тяжких злочинів у структурі злочинів, учинених ОГ і ЗО. Так, питома вага злочинів різного виду ступеня тяжкості в загальній їх кількості визначають їх характер і, по суті, ступінь суспільної небезпеки злочинності [4, с. 44; 5, с. 69]. Характер злочинності є складником показника «ступінь тяжкості».

Проаналізувавши дані (таблиця 5) щодо кількості кримінальних правопорушень ОГ і ЗО в Україні за ступенем тяжкості у 2017–2018 рр., можна з'ясувати таке:

- кількість виявлених особливо тяжких і тяжких злочинів ОГ і ЗО зросла з 476 (2017 р.) до 920 (збільшення на $\approx 93,28\%$) у 2018 р., при цьому в $16/2 = 8$ разів більше встановлено особливо тяжких злочинів;
- частка виявлених особливо тяжких і тяжких злочинів ОГ і ЗО становила 27,53% у 2017 р. і 36,61% у 2018 р.;
- частка виявлених злочинів невеликої тяжкості ОГ і ЗО не перевищує 4%.

Отже, діяльність ОГ і ЗО в Україні за 2017–2018 рр. головним чином була спрямована на вчинення особливо тяжких і тяжких злочинів (27,53–36,61%) і злочинів середньої тяжкості (59,33–68,36%) (рис. 3).

**Відомості щодо закінчених проваджень про кримінальні правопорушення,
учинені організованими групами та злочинними організаціями, за ступенем тяжкості
в Україні за 2017–2018 рр.**

Кримінальні правопорушення ОГ і ЗО	Обліковані кримінальні правопорушення (кількість виявлених злочинів)				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) у 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Усього кримінальних правопорушень	1729	100	2513	100	+45,344130
Усього особливо тяжких і тяжких злочинів	476	27,530364	920	36,60963	+93,277311
особливо тяжких злочинів	2	0,1156738	16	0,63668922	+700,000000
тяжких злочинів	474	27,414691	904	35,972941	+90,717300
злочинів середньої тяжкості	1182	68,363216	1491	59,331476	+26,142132
злочинів невеликої тяжкості	71	4,1064199	102	4,0588938	+43,661972

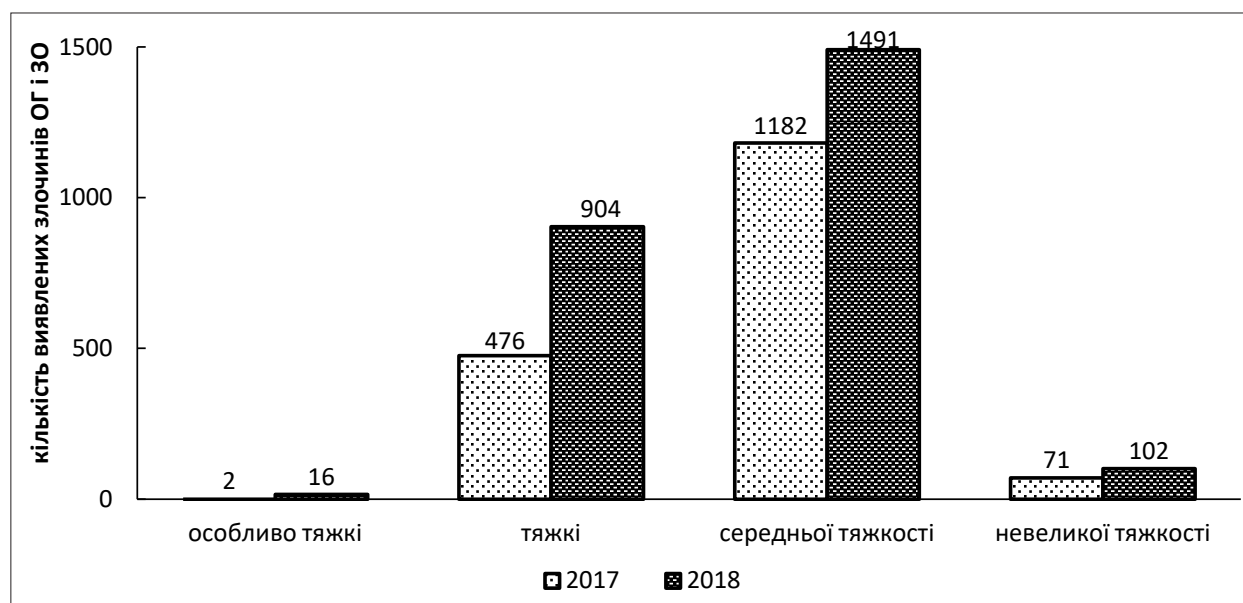

Рис. 3. Відсотковий розподіл злочинів ОГ і ЗО за ступенем тяжкості в Україні (2017–2018 рр.)

Здійснити розподіл кримінальних правопорушень ОГ і ЗО (2017–2018 рр.) за класифікацією, передбаченою в Особливій частині КК України (за спрямованістю), досить важко через відсутність офіційних статистичних даних щодо точного розподілу кримінальних правопорушень за статтями КК України (таблиця 4): вказано тільки інші злочини (863 у 2017 р.) і (1060 у 2018 р.). Тому можливо лише встановити частку найбільш поширених серед виявлених правоохоронними органами кримінальних правопорушень ОГ і ЗО, зокрема злочини проти життя і здоров'я особи; проти власності; у сфері господарської діяльності; проти громадської безпеки; у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (таблиця 6).

Отже, аналіз виявлених злочинів ОГ і ЗО за спрямованістю показує таке:

- частка виявлених злочинів проти життя і здоров'я особи становить менше ніж 1%, але у 2018 р. спостерігалася тенденція щодо збільшення убивств (у 8 разів);
- злочини проти власності становлять 19–22% від загальної кількості виявлених злочинів;
- кількість виявлених злочинів у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин у 2018 р. зросла порівняно з 2017 р. на 123%, з одного боку, це свідчить про активізацію правоохоронних органів у цьому напрямі, а з іншого – вказує на одну з основних сфер злочинної діяльності ОГ і ЗО.

За формою вини злочини, вчинені в складі злочинних об'єднань, є умисними, оскільки учасники ОГ і ЗО цілком усвідомлюють свої дії та діють відповідно до поставленої мети. За домінуючою мотиваційною спрямованістю переважають корисливі й корисливо-насильницькі злочини ОГ і ЗО.

Так, серед злочинів, указаних у таблиці 4, насильницькими є бандитизм (ст. 257 КК України); умисне вбивство (ст. 115 КК України); терористичний акт (ст. 258 КК України); корисливо-насильницькими є створення злочинної організації (ст. 255 КК України); торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини (ст. 149 КК України); інші злочини є корисливими. Групування всіх виявлених злочинів ОГ і ЗО (2017–2018 рр.) в Україні за домінуючою мотиваційною спрямованістю наведено в таблиці 7.

Таблиця 6

**Кількість деяких виявлених кримінальних правопорушень ОГ і ЗО в Україні
(згідно з класифікацією злочинів в Особливій частині КК України)**

Кримінальні правопорушення ОГ і ЗО	Обліковані кримінальні правопорушення (кількість виявлених злочинів)				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (–) у 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Усього кримінальних правопорушень	1729	100	2513	100	+45,344130
злочини проти життя і здоров'я особи	2	0,1156738	16	0,63668922	+700,000000
злочини проти власності	387	22,382880	487	19,379228	+25,839793
злочини у сфері господарської діяльності	74	4,279931	116	4,615997	+56,756757
злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення	333	19,259688	743	29,566255	+123,123123

Таблиця 7

**Кількість виявлених кримінальних правопорушень ОГ і ЗО (2017–2018 рр.)
в Україні за домінуючою мотиваційною спрямованістю**

Кримінальні правопорушення ОГ і ЗО	Обліковані кримінальні правопорушення (кількість виявлених злочинів)				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (–) у 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Усього кримінальних правопорушень	1729	100	2513	100	+45,344130
насильницькі злочини	18	1,041064	43	1,711102	+138,888889
корисливо-насильницькі злочини	29	1,677270	17	0,676482	–41,379310
корисливі злочини	1682	97,281666	2453	97,612415	+45,838288

Аналіз виявлених злочинів ОГ і ЗО за домінуючою мотиваційною спрямованістю показує таке:

- збільшилася частка насильницьких злочинів з 1% (2017 р.) до 2% (2018 р.);
- 97% злочинів, які вчиняються ОГ і ЗО, є корисливими.

Одним із елементів структури (соціально-демографічна ознака) організованої злочинності є участь неповнолітніх осіб в ОГ і ЗО: за 2017–2018 рр. їх виявлено лише 19 і 20 осіб відповідно. Заслуговує на увагу той факт, що майже у 2 рази збільшилася кількість виявлених осіб ОГ і ЗО, які об'єдналися на етнічній основі (35 осіб у 2017 р. і 69 осіб у 2018 р.) (таблиця 2).

Географія організованої злочинності України – це поширеність цього виду злочинності на її території, що характеризується кількісними та якісними показниками злочинності ОГ і ЗО в різних регіонах.

На основі аналізу статистичних даних (таблиця 8) можна виділити такі групи регіонів України за часткою виявлених злочинних угруповань правоохоронними органами

- 1) 2–3% (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська);
- 2) 4–6% (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Одеська, Полтавська, Сумська, Харківська);
- 3) 8% (м. Київ).

**Кількість виявлених організованих груп і злочинних організацій в областях України
та в м. Києві за 2017–2018 рр. [6; 7]**

	Виявлено				Відсоток (%) збільшення (+) або зменшення (-) у 2018 р. відносно 2017 р.
	2017		2018		
	кількість	відсоток (%)	кількість	відсоток (%)	
Усього ОГ і ЗО	210	100	288	100	+37,142857
Автономна республіка Крим	–	–	2	–	–
області					
Вінницька	6	2,857143	7	2,430556	+16,666667
Волинська	7	3,333333	9	3,125000	+28,571429
Дніпропетровська	10	4,761905	17	5,902778	+70,000000
Донецька	14	6,666667	17	5,902778	+21,428571
Житомирська	6	2,857143	8	2,777778	+33,333333
Закарпатська	7	3,333333	8	2,777778	+14,285714
Запорізька	10	4,761905	14	4,861111	+40,000000
Івано-Франківська	6	2,857143	9	3,125000	+50,000000
Київська	7	3,333333	16	5,555556	+128,571429
Кіровоградська	8	3,809524	10	3,472222	+25,000000
Луганська	9	4,285714	9	3,125000	0
Львівська	13	6,190476	17	5,902778	+30,769231
Миколаївська	5	2,380952	7	2,430556	+40,000000
Одеська	10	4,761905	18	6,250000	+80,000000
Полтавська	10	4,761905	12	4,166667	+20,000000
Рівненська	7	3,333333	9	3,125000	+28,571429
Сумська	12	5,714286	13	4,513889	+8,333333
Тернопільська	5	2,380952	5	1,736111	0
Харківська	10	4,761905	19	6,597222	+90,000000
Херсонська	6	2,857143	6	2,083333	0
Хмельницька	7	3,333333	7	2,430556	0
Черкаська	8	3,809524	9	3,125000	+12,500000
Чернівецька	5	2,380952	9	3,125000	+80,000000
Чернігівська	5	2,380952	9	3,125000	+80,000000
міста					
м. Київ	17	8,095238	22	7,638889	+29,411765
м. Севастополь	–	–	–	–	–

Загальна кількість виявлених злочинів ОГ і ЗО у 2017 р. становила 1729, у 2018 р. – 2513. Статистика кількості злочинних проявів ОГ і ЗО в кожному з регіонів України відсутня у вільному доступі, а тому оцінити стан і рівень організованої злочинності в регіонах можна лише під час вивчення матеріалів розслідуваних справ по кожній з ОГ і ЗО, що потребує досить багато часу.

Висновки. Отже, використовуючи статистичну інформацію (звіти про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями) за 2017–2018 рр., що представлена Генеральною прокуратурою України [1], ми здійснили аналіз деяких кількісних і якісних показників, якими характеризується організована злочинність в Україні. З'ясовано таке:

1) у 2018 р. збільшилася кількість виявлених ОГ і ЗО до 288 проти 210 у 2017 р. (рівень знешкодження ОГ і ЗО підвищився на 37%);

2) до 80% виявлених ОГ і ЗО мали тривалість дії до одного року, тому можна стверджувати, що їхні злочинні прояви могли відбуватися не тільки протягом року, в якому вони знешкоджені правоохоронними органами, а й у попередньому році, а тому, характеризуючи рівень організованої злочинності лише на основі кількості виявлених ОГ і ЗО в поточному році, не беремо до уваги тривалість їхньої злочинної діяльності, отже, масштаби організованої злочинності є більшими;

3) територія злочинної діяльності ОГ і ЗО розширюється, про це свідчить збільшення кількості виявлених злочинних об'єднань з міжрегіональними зв'язками з 27 у 2017 р. до 41 у 2018 р.;

- 4) кількісний склад ОГ і ЗО невеликий: так 56–58% ОГ і ЗО з кількістю 3 особи, 41–42% ОГ і ЗО з кількістю 4–10 осіб;
- 5) основними напрямками злочинної діяльності ОГ і ЗО є такі сфери економіки, як вугільна й нафтогазова промисловості; банківська й бюджетна системи;
- 6) сума матеріальних збитків від діяльності 288 злочинних об'єднань у 2018 р. в 3177166,343/517997,180 = 6 разів менша, ніж від діяльності 210 злочинних об'єднань у 2017 р.;
- 7) серед предметів злочинної діяльності ОГ і ЗО переважають наркотичні та психотропні речовини;
- 8) ≈37% виявлених злочинів ОГ і ЗО у 2018 р. є особливо тяжкими й тяжкими, за домінуючою мотиваційною спрямованістю 98% злочинів є корисливими;
- 9) найбільшу частку в злочинних проявах ОГ і ЗО становлять злочини проти власності й у сфері обігу наркотичних засобів: 19–22% і 19–30% від загальної кількості;
- 10) географія кількості виявлених ОГ і ЗО у 2018 р. показує, що найбільше знешкоджено злочинних об'єднань у м. Києві (22); Харківській обл. (19); Одеській обл. (18), Дніпропетровській обл. (17), Донецькій обл. (17), Київській обл. (16).

Отже, кримінологічний аналіз кількісних і якісних показників організованої злочинності дає змогу виявляти динаміку злочинної діяльності ОГ і ЗО та з'ясовувати характеристики осіб, що вчиняють у їх складі кримінальні правопорушення.

Пропозиції. Стан організованої злочинності недостатньо відображено у звітах про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями, зокрема у звітності «Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями», представленої на сайті Генеральної прокуратури України [1], відсутні дані розділу 6 «Відомості про результати судового розгляду кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, учинені у складі організованих груп та злочинних організацій», а це вказує на низьку ефективність збирання цієї інформації. Отже, правоохоронним органам (прокуратура, поліція, СБУ, ДФС) і судам необхідно консолідувати свої зусилля та здійснити систематизацію статистичної інформації про організовану злочинність, а у звітах деталізувати стан організованої злочинності через указівку на кількість злочинів, учинених ОГ і ЗО, та їх частку в структурі злочинної діяльності.

Використання ж правоохоронними органами якісних показників організованої злочинності дасть змогу більш ефективно протидіяти їхнім злочинним проявам.

Подальші дослідження доцільно здійснювати в напрямі виявлення факторів, що впливають на виникнення ОГ і ЗО, та розроблення заходів протидії організованій злочинності.

Khavruk V. Criminological analysis quantitative and qualitative indicators organized crime in Ukraine for 2017–2018

The criminological analysis of organized crime can be carried out on the basis of quantitative and qualitative indicators. Among the quantitative indicators are: crime rate, criminal record, crime price, crime rates and crime dynamics. Qualitative indicators are: structure, nature and geography of crime.

The article provides quantitative and qualitative indicators of organized crime using statistical information on the results of the fight against organized groups and criminal organizations) for 2017–2018, which is presented by Prosecutor General's Office of Ukraine.

Based on the analysis of organized crime in Ukraine, it has been established that three types of criminal associations are widespread behind the nature of activities: with corrupt ties, with inter-regional ties, and transnational ties. It was established that among criminal associations, 7–12% have corrupt ties, 13–14% have inter-regional ties. At the same time, the number of particularly serious and serious crimes of criminal associations revealed increased from 476 (2017) to 920 (an increase of 93%) in 2018. The main areas of activity of criminal associations in Ukraine are such sectors of the economy as the coal and oil and gas industries; banking and budget systems.

The geography of the number of identified criminal associations in 2018 shows that in total criminal associations were neutralized in Kyiv (22), Kharkov oblast (19) Odessa oblast (18), Dnipropetrovsk oblast (17), Donetsk oblast (17), Kiev oblast (sixteen). In general, in Ukraine for 2017–2018. In 2018, there was a tendency to increase the number of criminal associations with interregional ties that involved a corrupt method of criminal activity.

Key words: crime geography, dynamics, crime, criminal activity, quantitative indicator, organized crime, level, structure, character, crime price, qualitative indicator.

Література:

1. Генеральна прокуратура України: про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціям. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 19.08.2019).
2. Кримінологія : підручник / В.В. Голіна та ін. ; за заг. ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкина. Харків : Право, 2014. 440 с.
3. За 2018 рік українські суди розглянули тільки 27 справ, що стосуються організованої злочинності. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20180917-sudy-v-ukrayini-ne-rozglyadayut-spravy-shhodo-organizovanoyi-zlochynnosti-abroskin/> (дата звернення: 19.08.2019).
4. Кримінологія: питання та відповіді / О.О. Авдєєв та ін. ; за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків : Золота миля, 2015. 323 с.
5. Іванов Ю.Ф., Джужа О.М. Кримінологія : навчальний посібник. 2-е вид., допов. та перероб. Київ : Видавець Паливода А.В., 2008. 292 с.
6. Сайти головних управлінь Державної служби статистики України: соціально-економічне становище (дата звернення: 22.08.2019).
7. Сайти регіональних прокуратур України: інформація про результати діяльності органів прокуратури (дата звернення: 22.08.2019).